

B 8a

KAN

E80-187

BMS001002680

E80-187

Grize Literatuur

KANS OP KUNST

nota gemeentelijke percentageregeling
voor beeldende kunstopdrachten
voor de gemeenten
in de provincie overijssel

culturele raad overijssel

B 8a

KAN

B 8a
221.3
221.4
221.23

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel.: 243736/243737/243738/243739

Colofon:

Uitgave : Culturele Raad Overijssel, Zwolle
Druk : Duoprint b.v., Hengelo (O)
Publikatiedatum: april 1980
oplage : 500

INHOUD

1. VOORWOORD
2. INLEIDING
  2. 1 de rijkspercentageregelingen
  2. 2 provinciale en gemeentelijke percentageregelingen
3. EEN GEMEENTELIJKE PERCENTAGEREGELING
  3. 1 toepassingsbeleid
  3. 2 glijdende schaal
  3. 3 fonds voor beeldende kunst opdrachten/aankopen
  3. 4 voorbeeld voor een gemeentelijke percentageregeling
  3. 5 voorbeeld voor het instellingsbesluit van een fonds voor beeldende kunst opdrachten/aankopen
4. PRAKTISCHE WENKEN
  4. 1 dokumentatie en informatie
  4. 2 selectiemogelijkheden
  4. 3 adviescommissie
  4. 4 provinciale adviescommissie
  4. 5 opdrachtformulering
  4. 6 werkzaamheden van de kunstenaar
  4. 7 procedure toepassing gemeentelijke percentageregeling en kunst opdrachten
  4. 8 kontrakt
  4. 9 honorarium
  - 4.10 eigendoms- en auteursrechten
  - 4.11 onderhoudsplicht
  - 4.12 meldingsplicht
  - 4.13 bouwvergunning
  - 4.14 maatregelen van de rijks- en provinciale overheden ter bevordering van de beeldende vormgeving in relatie tot architectuur en ruimtelijke ordening
5. BEKNOPTTE LITERATUURLIJST

1. VOORWOORD

In 1974 gaf de Culturele Raad Overijssel de publicatie 'Percentageregeling in Overijssel' uit. Hierin werd getracht een indruk te geven van de toepassing van de percentageregeling in Overijssel van dat moment.

Uit die publikatie valt te concluderen dat slechts enkele gemeenten een regeling kennen en de meeste òf uit een soort gewoonterecht in voorkomende gevallen geld voor kunstopdrachten reserveren òf geen middelen voor kunsttoepassing beschikbaar stellen.

Anno 1979 is de situatie nog nauwelijks veranderd. Nog steeds kennen de meeste gemeenten in Overijssel geen gemeentelijke percentageregeling of een regeling voor kunstopdrachten/aankopen. Wel blijkt bij verschillende gemeentebesturen en ambtenaren belast met culturele zaken, de behoefte te bestaan aan een dergelijke regeling. Gebrek aan kennis van zaken hoe een en ander aan te pakken is er in de meeste gevallen debet aan dat een regeling (nog) niet van de grond komt.

De bedoeling van deze nota is door het aanreiken van bouwstenen een bijdrage te leveren aan de totstandkoming van een gemeentelijke percentageregeling.

In de inleiding is in het kort enige achtergrondinformatie over de bestaande percentageregelingen gegeven.

Vervolgens wordt een model voor een gemeentelijke percentageregeling en een instellingsbesluit voor een fonds kunstopdrachten/aankopen aangeboden. Deze beide modellen moeten niet gezien worden als kant en klare voorbeelden die in elke plaatselijke situatie toepasbaar zijn. Het zijn slechts handreikingen en diverse variaties zijn mogelijk. Tenslotte wordt een aantal zaken aangestipt dat direkt met de uitvoering van de percentageregeling en het verlenen van kunstopdrachten te maken heeft

De nota eindigt met een beknopt literatuuroverzicht.

Eventuele op- en aanmerkingen over deze nota kunt u richten aan

Culturele Raad Overijssel

Postbus 1347

8001 BH Zwolle

tel.: 05200-12863.

*Gooitzen de Jong. Pegasus, 1973, brons, 140 x 130 cm, Enschede (Boswinkel)
(foto: B. Gerritsen, Enschede)*

2. INLEIDING

2.1 DE RIJKSPERCENTAGEREGELINGEN

In 1951 werd door het rijk de 1½%-regeling vastgesteld. Voor nieuwe rijksgebouwen met een representatief karakter mocht 1½% van de bouwsom voor de 'decoratieve aankleding' gebruikt worden.

Overeenkomstig de regeling voor rijksgebouwen werd in 1953 besloten voor rijksscholen en door het rijk gesubsidieerde scholen een soortgelijke regeling toe te passen, met dien verstande dat het percentage ten hoogste 1% zou bedragen van de kale bouwsom.

Beide regelingen houden in dat de betreffende percentages van de geraamde bouwkosten gereserveerd mogen worden voor opdrachten aan beeldende kunstenaars.

Doel van de percentageregeling

De percentageregelingen worden gehanteerd als beleidsinstrumenten met als doelstelling

- verbetering van het leef- en werkklimaat van gebruikers van het gebouw;
- de totale bevolking in kennis brengen met werken van eigentijdse beeldende kunst;
- bevordering van relatie tussen architectuur/omgeving en beeldende kunst.

Een belangrijk aspect van de regeling is ook dat aan beeldende kunstenaars opdrachten verleend worden waardoor hun een redelijke bron van inkomsten wordt gegeven.

Mogelijkheden van inschakelen van beeldende kunstenaars

Aanvankelijk leidde het inschakelen van beeldende kunstenaars hoofdzakelijk tot decoratieve verfraaiingen in dienst van de architectuur. Momenteel kunnen drie vormen van inschakelen onderscheiden worden:

- de monumentale opdrachten;
- de inschakeling bij de omgevingsvormgeving (binnen/buiten);
- de adviserende functie.

Voor welke vorm gekozen wordt is mede afhankelijk van het tijdstip van inschakeling, de omvang en aard van het project en de beschikbare financiële middelen.

Bij geringe bedragen is het aan te bevelen losse kunstvoorwerpen aan te kopen.

2.2 PROVINCIALE EN GEMEENTELIJKE PERCENTAGEREGE- LINGEN

Provincies

In het algemeen kennen de provincies geen formele percentageregeling. Wel wordt in de meeste gevallen bij nieuwbouw van provinciale gebouwen incidenteel een bedrag voor de kunstzinnige verfraaiing gereserveerd.

Ook het provinciaal bestuur van Overijssel heeft zich uitgesproken voorshands niet bereid te zijn een percentageregeling te koppelen aan provinciale bouwactiviteiten (zoals viaducten, bruggen, wegen), omdat de provincie op dit terrein weinig actief is.

In voorkomende gevallen neemt de provincie ad hoc een beslissing.

Gemeenten

Analoog aan de rijksregeling past een aantal gemeenten in Overijssel de percentageregeling toe.

In de meeste gevallen gebeurt dit vanuit een soort gewoonterecht.

Slechts enkele gemeenten hebben een regeling in de vorm van een gemeentelijke verordening waardoor de percentageregeling tot een instrument voor het gemeentelijk beeldende kunstbeleid kan uitgroeien.

3. EEN GEMEENTELIJKE PERCENTAGEREGELING

3.1 TOEPASSINGSBELEID

Een gemeentelijke percentageregeling kan een ruim toepassingsgebied hebben.

Zonder volledigheid te willen nastreven kan een percentageregeling op de onderstaande terreinen worden toegepast:

- openbare en bijzondere scholen voor lager en kleuteronderwijs;
- andere gemeentelijke gebouwen;
- andere niet-gemeentelijke gebouwen in welke stichtingskosten de gemeente participeert bij nieuwbouw, bij verbouwingen en/of modernisering;
- woningwetwoningen;
- stratenplannen;
- groenvoorzieningen;
- bruggen, tunnels, viaducten e.d..

3.2 GLIJDENDE SCHAAL

Gebruikelijk is dat middels een regeling een vast percentage (meestal 1%) wordt gereserveerd voor beeldende inbreng in of bij projecten. Een mogelijkheid biedt ook een zogenaamde 'glijdende schaal'.

Naast toepassing van afzonderlijke percentages voor verschillende projecten variëren de percentages naar gelang de hoogte van het bedrag. Dit heeft tot voordeel dat voor de kleinere projecten relatief grotere bedragen kunnen worden uitgetrokken en besteed.

De gemeente Den Haag heeft een dergelijke regeling die in de praktijk goed blijkt te functioneren.

3.3 FONDS VOOR BEELDENDE KUNSTOPDRACHTEN/AANKOPEN

Een percentageregeling zal niet in alle gevallen soelaas bieden.

In sommige gevallen is de regeling helemaal niet van toepassing.

In andere gevallen zal het beschikbare bedrag niet toereikend zijn. Een fonds voor beeldende kunstopdrachten/aankopen kan dan uitkomst bieden. Het geeft mogelijkheden tot een flexibele toepassing van een percentageregeling en er kunnen opdrachten en aankopen buiten de regeling om verleend of gepleegd worden.

De gemeente Dalfsen kent, naast een percentageregeling, een dergelijk fonds waarvan het doel is (het geheel of gedeeltelijk) bekostigen van het verwerven en plaatsen of aanbrengen van

beeldende kunst op voor het publiek toegankelijke plaatsen (buiten gebouwen) in de gemeente.

3.4 VOORBEELD VOOR EEN GEMEENTELIJKE PERCENTAGEREGELING

Onderstaand is een model voor een gemeentelijke percentageregeling opgesteld.

In dit model is uitgegaan van een regeling met een ruim toepassingsgebied en er wordt gebruik gemaakt van een glijdende schaal.

Als voorbeeld is de regeling van de gemeente Den Haag gebruikt.

Een regeling met een bescheidener toepassingsgebied en een vast percentage blijft natuurlijk mogelijk.

BESLUIT TOT INVOERING VAN EEN PERCENTAGEREGELING VOOR BEELDENDE KUNSTOPDRACHTEN

DE RAAD DER GEMEENTE.....

Gelezen het voorstel van Burgemeester en Wethouders van ..... (bijlage nr.....);

Gelet op artikel 168 van de gemeentewet;

BESLUIT:

I. Vast te stellen een percentageregeling voor beeldende kunstopdrachten.

II. Te bepalen, dat:

1. de hoogte van de percentages van de stichtingskosten van bouwprojecten voor welke bedragen opdrachten worden verleend, als volgt worden vastgesteld.

a. Gemeentelijke gebouwen en scholen van het bijzonder lager en kleuteronderwijs

Nieuwbouw:

- 2 % van de werkelijke kosten bij bedragen tot f 100.000,--
- 1½% van de werkelijke kosten bij bedragen van f 100.000,-- tot f 1.000.000,-- met een minimum van f 2.000,--
- 1 % bij bedragen van f 1.000.000,- of meer, met een minimum van f 15.000,--.

Verbouwing en modernisering:

- 1½% wanneer de werkelijke kosten een bedrag van f 100.000,-- tot f 1.000.000,-- belopen
- 1 % wanneer de werkelijke kosten een bedrag van f 1.000.000,-- of meer belopen met een minimum van f 15.000,--.

b. Niet gemeentelijke gebouwen in welke stichtingskosten de gemeente participeert

- 1½% van het gemeentelijk aandeel in de werkelijke kosten bij bedragen van f 100.000,-- tot f 1.000.000,--
- 1 % van het gemeentelijk aandeel in de werkelijke kosten bij bedragen van f 1.000.000,-- of meer, met een minimum van f 15.000,--.

c. Bruggen, tunnels, viaducten, rioolwaterzuiveringsinstallaties e.d.

- 2 % van de werkelijke kosten.

d. Stratenplannen

- 1¼% van de werkelijke kosten.

e. Nieuwe verkeerswegen met uitzondering van verkeersinstallaties, niet opgenomen in stratenplannen

- 1¼% van de werkelijke kosten die meer bedragen dan f 1.000.000,--.

f. Groen- en recreatievoorzieningen

- 1¼% van de werkelijke kosten indien deze meer bedragen dan f 500.000,-- en minder dan f 1.000.000,--
- 1 % van de werkelijke kosten indien deze meer bedragen dan f 1.000.000,-- met een minimum van f 12.500,--.

g. Woningwetwoningen

- 1¼% van de werkelijke kosten.

2. de directeur van de dienst openbare werken in een zo vroeg mogelijk stadium van een bouwplan waarop deze regeling van toepassing is, aan burgemeester en wethouders

kennis geeft van het bedrag dat op grond van deze regeling beschikbaar is voor besteding aan kunstwerken.

3. de opdracht al naar gelang de aard van het projekt de vorm kan hebben van:
  - een monumentale opdracht
  - inschakeling bij de omgevingsvormgeving (binnen/buiten)
  - een adviserende funktie voor de kunstenaar
  - aankoop losse kunstvoorwerpen.
4. voor het uitvoeren van de regeling burgemeester en wethouders zich laten adviseren door een adviescommissie.

III Te bepalen dat dit besluit in werking treedt op.....

3.5 VOORBEELD VOOR HET INSTELLINGSBESLUIT VAN EEN FONDS VOOR BEELDENDE KUNSTOPDRACHTEN/AANKOPEN

Om de mogelijkheid te behouden dat ook in gevallen dat de percentageregeling niet van toepassing is, kunst opdrachten en aankopen gerealiseerd kunnen worden, is het wenselijk een fonds kunst opdrachten/aankopen in te stellen. Als nevensdoel geldt voor het fonds dat de percentageregeling flexibel kan worden toegepast. Onderstaand is een model voor een dergelijk fonds geschetst.

BESLUIT TOT INVOERING VAN EEN FONDS VOOR BEELDENDE KUNSTOPDRACHTEN/AANKOPEN

DE RAAD DER GEMEENTE.....

Gelezen het voorstel van Burgemeester en Wethouders van .....(bijlage nr...)

Gelet op artikel 168 van de gemeentewet;

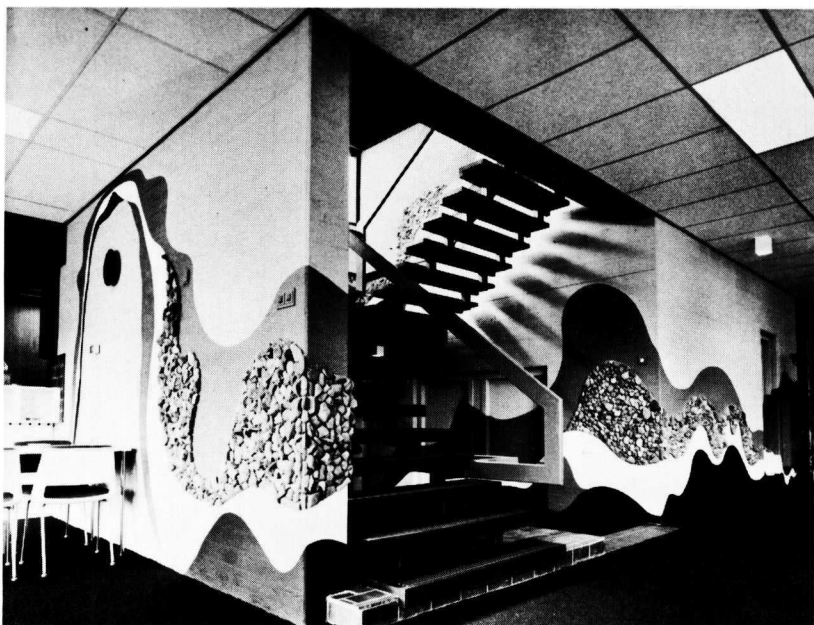
BESLUIT:

- I. In te stellen een Fonds Beeldende kunst opdrachten/aankopen
- II. Te bepalen, dat:
  1. Het fonds beeldende kunst opdrachten/aankopen dient voor opdrachten en aankopen daar waar de gemeentelijke percentageregeling niet van toepassing is en voor een flexibele toepassing van de percentageregeling indien dit nodig is.

2. Het fonds gevoed wordt door:
  - storting van percentagegelden voor objekten waar de gemeentelijke procentageregeling niet kan worden toegepast
  - restanten van gemeentelijke percentagegelden
  - een jaarlijks te indexeren bedrag vastgesteld op f....
  - rentebijschrijving
  - donaties van o.m. partikulieren en bedrijven.
3. Het beheer van het fonds wordt uitgevoerd door Burgemeester en Wethouders waarbij zij zich laten adviseren door een adviescommissie.

III. Te bepalen dat het fonds op de gemeentebegroting wordt opgenomen onder het hoofdstuk 'Algemene Dienst'.

IV. Te bepalen dat dit besluit in werking treedt op....

*Marja van Elsberg-Rutgers, wandversiering, 1974, kiezels - muurverf, Almelo
(Districtskantoor Rabobank) (foto: W. Smit, Almelo)*

*Jan Baetsen, 'Kronkel', 1972, aluminium, 209 x 370 x 25 cm, Enschede
(Scheepstraschool) (foto: G. Kotkamp, Rhreezerveen)*

4. PRAKTISCHE WENKEN

4.1 DOKUMENTATIE EN INFORMATIE

De scala van mogelijkheden beeldende kunstenaars in te schakelen is groot. Verschillende benaderingswijzen en technieken zijn denkbaar. Een gedegen en gerichte oriëntatie en informatie is dan ook noodzakelijk.

Onderstaande documentatiecentra kunnen geraadpleegd worden.

- Landelijk:

. Stichting Kunst & Bedrijf

Jan Willem Brouwersplein 21, 1071 LM
Amsterdam, tel.: 020-765178.

De Stichting Kunst & Bedrijf is een advies- en informatiecentrum voor beeldende kunst en oriënteert, informeert en bemiddelt tegen een redelijke onkostenvergoeding bij kunstaankopen en opdrachten.

Zij beschikt daartoe over een uitgebreide dokumentatie van Nederlandse beeldende kunstenaars en hun werk.

. Stichting COSA, Centraal Orgaan voor het Scheppend Ambacht

Oude Delft 145, 2611 HA Delft, tel.: 015-123545.

De Stichting COSA heeft ten doel de bevordering van het scheppend ambacht en de toegepaste kunst in Nederland en de behartiging van belangen van haar aangeslotenen. Tot haar activiteiten rekent zij onder meer:

- exploitatie van de nationale permanente verkooptentoonstelling te Delft;
- werving van en bemiddeling bij verkopen en opdrachten;
- het verstrekken van informatie en adviezen;
- het verzorgen van dokumentatie en het geven van voorlichting.

- Provinciaal/regionaal:

. Dokumentatie- en informatiecentrum voor beeldende kunst

Culturele Raad Overijssel, Nieuwstraat 55,
Postbus 1347, 8001 BH Zwolle, tel.: 05200-12863.

De Culturele Raad Overijssel beheert een documentatie beeldende kunst waarin dia's, foto's en gegevens van in Overijssel werkzame beeldende kunstenaars zijn opgenomen. De raad informeert, adviseert en bemiddelt. De documentatie is openbaar en vrij toegankelijk en bestemd voor diegenen die zich beroepshalve of op grond van belangstelling willen informeren over beeldende kunstzaken.

- . Regionale documentatie- en informatiecentra
Vanuit een oogpunt van de direkte bereikbaarheid zijn documentatie- en informatiecentra met een bovengemeentelijke, regionale werkingssfeer opgezet in:
  - De Librije
Broerenkerkplein 15, Postbus 1130,
8001 BC Zwolle,
tel.: 05200-13614.
  - Marktzeventien
Markt 17, 7511 GB Enschede,
tel.: 053-310041.

4.2 SELEKTIE-MOGELIJKHEDEN

Om tot een selectie van kunstenaars of groepen van kunstenaars te komen voor het verlenen van een opdracht zijn verscheidene manieren denkbaar:

- . per advertentie kunstenaars attent maken op een te verwerven opdracht, hen laten reageren en op basis van ingezonden documentatie een keuze maken;
- . zich bij een documentatiecentrum oriënteren en de kunstenaar(s) individueel benaderen;
- . een aantal voor de opdracht in aanmerking komende kunstenaars de opdrachtformulering toesturen, hen daarop laten reageren en op basis van de ingezonden documentatie een keuze maken.

De Culturele Raad Overijssel is bereid aan de verspreiding van de advertentietekst via de hem beschikbare kanalen medewerking te verlenen.

Zowel de open inschrijving als de gerichte keuze bieden voor- en nadelen.

Het is aan te bevelen afhankelijk van de situatie te beslissen van welke mogelijkheid gebruik wordt gemaakt, waarbij het beginsel van de openbaarheid zwaar geldt te wegen.

4.3 ADVIESCOMMISSIE

Het is wenselijk dat het gemeentebestuur zich over de uitvoering van de gemeentelijke percentageregeling en de gemeentelijke kunstopdrachten/aankopen laat adviseren door een door hem geïnstalleerde adviescommissie. Afhankelijk van het gemeentelijke beleid in deze en de aard en frequentie van de daaruit voortvloeiende werkzaamheden zal aan de adviescommissie een permanente of ad hoc status dienen te worden toegekend.

Taak, samenstelling en werkwijze van de adviescommissie dienen schriftelijk in bijvoorbeeld een huishoudelijk reglement te zijn vastgelegd. Bij de samenstelling van de adviescommissie kan gedacht worden aan:

gemeenteraadsleden, directeur gemeentewerken (of ambtenaar uit zijn dienst), beeldende kunstenaars, externe deskundigen op het gebied van de beeldende kunst en architectuur, bewoners en/of gebruikers, ambtenaar belast met culturele zaken (secretaris).

Aan de commissie kan de status gegeven worden van een adviescommissie ex artikel 62.2 van de Gemeentewet.

4.4 PROVINCIALE ADVIESCOMMISSIE

Hoewel een adviescommissie op provinciaal niveau nog niet bestaat valt in de toekomst wellicht hieraan te denken.

Als taak kan aan deze commissie worden opgedragen:

- . het bijstaan van gemeentelijke adviescommissies indien zij daartoe wordt uitgenodigd;
- . het adviseren van die gemeenten inzake de toepassing van de gemeentelijke percentageregeling en kunstopdrachten/aankopen waar geen adviescommissie bestaat of onvoldoende is geëquipeerd;
- . het adviseren aan het provinciaal bestuur over kunstopdrachten en aankopen en over de toepassing van een eventueel in de toekomst in te stellen provinciale percentageregeling.

4.5 OPDRACHTFORMULERING

Een deugdelijke opdrachtformulering is een eerste vereiste voor een goed verloop van een kunstopdracht.

De opdrachtformulering is van diverse factoren afhankelijk, als hoogte van het beschikbare be-

drag en de wijze van inschakelen van de kunstenaar.

Een aantal zaken dient in ieder geval in de opdrachtformulering te zijn opgenomen:

- programma van eisen ten aanzien van de specifieke inbreng van de kunstenaar en tot welk resultaat deze inbreng moet leiden;
- hoogte van het beschikbare bedrag en welke kosten hiervan ten laste komen (honorarium, uitvoeringskosten, plaatsingskosten, bijkomende kosten, BTW e.d.);
- specifieke eisen t.a.v. het gebruik;
- bijzonderheden van technische aard, die van belang kunnen zijn bij de uitvoering van de opdracht;
- fasering in tijd;
- financiële afspraken;
- korte beschrijving van de te volgen procedure.

Vanzelfsprekend verdient het aanbeveling de opdrachtformulering niet zodanig star te hantieren dat geen rekening meer met de specifieke inbreng van de beeldende kunstenaar als vormgever wordt gehouden.

4.6 WERKZAAMHEDEN VAN DE KUNSTENAAR

Onafhankelijk van de gekozen procedure zijn de werkzaamheden van de kunstenaar voor de realisering van een opdracht onder te verdelen in:

- ideeënschets. Hieronder wordt verstaan een zodanig voorstel dat beoordeling van hetgeen de kunstenaar wil realiseren mogelijk is. Een ideeënschets bestaat niet uit uitgewerkte plannen maar geeft een schetsmatige aanduiding van de idee, die binnen het beschikbare bedrag kan worden uitgevoerd.
- ontwerp. Dit dient duidelijk inzicht te geven in hetgeen de kunstenaar met betrekking tot de vormgeving en konstruktie voor ogen staat. Het ontwerp in de vorm van b.v. tekeningen, maquettes, fotomontages, gaat vergezeld van een begroting waarin inzicht wordt gegeven in het honorarium, de uitvoeringskosten en bijkomende kosten als transport, plaatsing e.d..
- uitvoering. Al naar gelang de aard van de opdracht kunnen de werkzaamheden bestaan uit:
  - . het vervaardigen van het kunstwerk
  - . het doen vervaardigen van het kunstwerk
  - . het maken van werktekeningen, maquettes en/of modellen
  - . het coördineren en begeleiden van de uitvoering van de opdracht.
- de oplevering.

4.7 PROCEDURE TOEPASSING GEMEENTELIJKE PERCENTAGE- REGELING EN KUNSTOPDRACHTEN

De te volgen procedure is sterk afhankelijk van de plaatselijke situatie en de aard van de opdracht.

Het opstellen van een procedure in alle situaties toepasbaar, is dan ook niet mogelijk.

De gemeente Hengelo (0) hanteert een procedure, die onverkort wordt weergegeven en voldoende aanknopingspunten biedt om naar de plaatselijke situatie vertaald te worden.

1. De Directeur van de Dienst Gemeentewerken en -bedrijven geeft in een zo vroeg mogelijk stadium van een project, waarop deze regeling van toepassing is, aan burgemeester en wethouders kennis van het bedrag dat op grond van deze regeling beschikbaar is voor besteding van kunstwerken.
2. Burgemeester en wethouders verzoeken de Commissie Beeldende Kunst advies uit te brengen over de besteding van dit bedrag.
3. De commissie licht de gebruikers (betrokkenen) voor over de mogelijkheden van de toepassing van de %-regeling, waarbij de esthetische, gebruiks- en financiële aspecten besproken worden.
4. De commissie formuleert tezamen met de gebruikers van (betrokkenen bij) het project een opdracht (eisenpakket).
5. De commissie komt tot een keuze van de kunstenaars via de volgende procedure:
  - a. De commissie raadpleegt een dokumentatiesysteem (b.v. Kunst & Bedrijf of het provinciale dokumentatiesysteem). Zij brengt de inhoud van de opdracht (eisenpakket) in de openbaarheid, zodat eventuele gegadigden binnen een bepaalde termijn dokumentatiemateriaal kunnen inzenden. Op basis van het dokumentatie-systeem en de ingezonden dokumentatie komt de commissie tot een keuze, die gekoppeld is aan het voor de opdracht beschikbare bedrag.
  - b. Bedrag is kleiner dan f 2.000,--
De commissie adviseert over het algemeen losse kunstvoorwerpen aan te kopen (schilderijen, grafiek, zeefdrukken, keramiek, kleinplastieken, wandkleden, fotopanelen enz.) en geen opdracht te verlenen.
De aankoop geschiedt in samenspraak met de

gebruikers (betrokkenen).

- c. Bedrag ligt tussen f 2.000,-- en f 20.000,--
De commissie adviseert om aan 2 of 3 kunstenaars te vragen een ontwerp te maken. Hiervoor wordt een bedrag gereserveerd dat uit 15% van het totaal beschikbare bedrag bestaat. In samenspraak met de gebruikers (betrokkenen) vindt de definitieve keuze plaats.
- d. Bedrag is hoger dan f 20.000,--
De commissie adviseert om aan maximaal 5 kunstenaars te vragen een ideeënschets te maken. Hiervoor wordt een bedrag gereserveerd dat ten hoogste 1/3 van 15% van het totaal beschikbare bedrag bedraagt. Uit de ideeënschetsen wordt na samenspraak met de gebruikers (betrokkenen) maximaal een 3-tal kunstenaars gekozen dat gevraagd wordt een ontwerp te maken. Hiervoor is maximaal 2/3 van 15% van het totaal beschikbare bedrag voorhanden. Na samenspraak met de gebruikers (betrokkenen) volgt de definitieve keuze.
6. De commissie adviseert het college van burgemeester en wethouders omtrent:
  - a. de besteding van de beschikbare gelden in het kader van deze regeling;
  - b. de toepassing en integratie van beeldende kunst t.b.v. het bedoelde project;
  - c. het verstrekken van de definitieve opdracht aan een beeldend kunstenaar.
7. Burgemeester en wethouders machtigen de directeur van de Dienst Gemeentewerken en -bedrijven op de door hen bepaalde wijze tot besteding van het bedrag over te gaan. De opdracht aan de kunstenaar wordt schriftelijk bevestigd.
8. Tijdens de afwikkeling van de opdracht begeleidt de consultant beeldende kunsten. Indien noodzakelijk zorgt hij voor contacten met gemeentelijke instanties, zoals de Dienst Gemeentewerken en -bedrijven.
9. Het kunstwerk wordt opgeleverd.
10. De gemeente aanvaardt het kunstwerk.

De hoogte van de genoemde bedragen en de honorering voor ideeënschetsen en ontwerpen staan in Hengelo (0) momenteel ter discussie.

Hans Morselt, reliëfwanden, 1971, beton, 2 x 15 m., Enschede (crematorium)

4.8 KONTRAKT

Het is van belang niet te veel te vertrouwen op mondelinge afspraken.

Om dan ook niet tijdens de opdracht voor onaangename verrassingen te komen te staan is het belangrijk een en ander schriftelijk in een kontrakt vast te leggen.

De Stichting Kunst & Bedrijf heeft in 1978 de brochure 'Modelkontrakt voor kunstopdrachten' uitgegeven, waarin een uitvoerig goed bruikbaar voorbeeld staat aangegeven.

Onderstaand een ander model zoals door de gemeente Hengelo (O) wordt toegepast.

KONTRAKT

De gemeente ....., ten deze vertegenwoordigd door de burgemeester, handelend ter uitvoering van het besluit van burgemeester en wethouders d.d. ...., en de kunstenaar....., wonende ....., komen het volgende overeen:

In opdracht van het college van burgemeester en wethouders van ..... realiseert de kunstenaar voornoemd, het volgende kunstwerk:

....., waarbij de navolgende bepalingen zullen gelden.

Beide partijen worden hierna genoemd: gemeente en kunstenaar.

Algemene bepalingen

1. Verplichtingen van de gemeente

De gemeente dient alle gegevens te verstrekken, ideële zowel materiële (incl. privaatrechtelijke en publiekrechtelijke), noodzakelijk voor het uitvoeren van het kunstwerk.

2. De verplichtingen van de kunstenaar

De kunstenaar dient rekening te houden met de door hem verstrekte gegevens. Hij zal zijn werk verrichten op de beste wijze, met inachtneming van de normen van zijn beroep. Indien blijkt dat de uitvoering van de ontwerpen het bedrag van de begroting zal overschrijden, is de kunstenaar verplicht de ontwerpen in overleg met de gemeente zodanig te wijzigen, dat deze uitvoerbaar worden voor het overeengekomen bedrag. De kunstenaar mag voor deze wijzigingen geen afzonderlijk honorarium verlangen.

Indien blijkt dat de uitvoering van de ontwerpen het bedrag van de begroting zal over-

schrijden ingevolge nadere eisen van de gemeente, zullen de hieruit voortvloeiende kosten voor rekening van de gemeente komen. De kosten van montage, transport, verzekering, fundering en plaatsing komen voor rekening van de kunstenaar.

3. De aansprakelijkheid

De kunstenaar vrijwaart de gemeente tegen aanspraken van derden tot vergoeding van schade, voorzover deze te wijten is/of beweerd wordt te wijten te zijn aan nalatigheid, onvoorzichtigheid of verkeerde handelingen van de kunstenaar of van personen die in opdracht van de kunstenaar handelen. De gemeente is bevoegd eventuele schade, voor zover deze te wijten is/of beweerd wordt te wijten te zijn aan nalatigheid, onvoorzichtigheid of verkeerde handelingen van de kunstenaar of van personen die in opdracht van de kunstenaar handelen, voor diens rekening te beperken of ongedaan te maken. Voor het overige is de schade, voor zover deze te wijten is aan nalatigheid, onvoorzichtigheid of verkeerde handelingen van de kunstenaar of van personen, die in opdracht van de kunstenaar handelen, en dus door de kunstenaar vergoed moeten worden, steeds beperkt tot een bedrag gelijk aan de helft van het hem toekomende honorarium. Elke aansprakelijkheid van de kunstenaar vervalt door verloop van twee jaren, te rekenen vanaf de datum van de eindoplevering van het kunstwerk.

4. Eigendoms- en auteursrechten

Alle oorspronkelijke schetsen, tekeningen en maquettes blijven eigendom van de kunstenaar. De bepalingen van de Auteurswet zijn van toepassing. Verveelvoudiging van het kunstwerk kan slechts geschieden na toestemming van de kunstenaar.

Bijzondere bepalingen

5. Veranderingen in het ontwerp

Wanneer de kunstenaar bij de uitvoering van het werk komt tot wezenlijke veranderingen in het ontwerp, dan dient hij hiervan de gemeente in kennis te stellen en met haar de noodzaak hiervan te bespreken. Onverminderd het gestelde in de slotbepaling handelt de kunstenaar bij gebrek aan over-

eenstemming overeenkomstig de wil van de gemeente of wordt de overeenkomst zonder recht op schadevergoeding als vervallen beschouwd.

6. Totaalbedrag kunstwerk, honorarium, termijnen en tijdstippen van betaling

Voor het kunstwerk all-in (van ontwerp tot en met oplevering) inclusief het honorarium van de kunstenaar wordt een bedrag van f... uitbetaald.

De uitvoering en oplevering van het kunstwerk geschiedt in fasen die zich van elkan- der onderscheiden en worden gebruikt om de termijnen, de opleveringen en de betalingen te bepalen.

Genoemde bedragen worden door de gemeente aan de kunstenaar uitbetaald rond de volgen- de tijdstippen die parallel lopen aan de respektievelijke opleveringen en overeenkom- stig de volgende verdeelsleutel:

-----

7. Overdracht eigendom

De gemeente wordt eigenares bij het aanvaar- den van het kunstwerk.

8. Bijzonder verloop van de opdracht

De gemeente is gerechtigd de opdracht te be- eindigen als de kunstenaar zijn verpflich- tingen jegens de gemeente niet is nagekomen, zulks ter beoordeling van B & W.

Het recht van de kunstenaar op dat deel van het honorarium waarop de opdracht dan nog betrekking heeft, vervalt dan.

Bij nalatigheid van betaling van de gemeente is de kunstenaar gerechtigd de uitvoering van het kunstwerk dienovereenkomstig uit te stel- len.

De kunstenaar is gerechtigd de opdracht te beëindigen indien hij kan aantonen dat als gevolg van bijzondere, van zijn wil onafhanke- lijke omstandigheden of handelingen van de gemeente, van hem redelijkerwijs niet kan worden verlangd dat hij de opdracht verder vervult. In dat geval heeft hij recht op dat deel van het honorarium dat hem zou toekomen bij het laatste dan aan de orde zijnde on- derdeel van de opdracht.

De aan de kunstenaar verstrekte opdracht ver- valt bij zijn dood.

Wanneer aan één of meerdere kunstenaars verzocht wordt een schetsontwerp te maken, aan de hand waarvan beslist kan worden of de kunstopdracht wordt verstrekt, dan dient hiervoor een redelijk honorarium te worden uitgekeerd.

Het aan de kunstenaar toekomende bedrag kan in termijnen betaald worden en wel als volgt:

- 10% bij het maken van het ontwerp
- 30% bij het aanvaarden van de opdracht
- 30% bij een nader overeen te komen ogenblik tussen het tijdstip van de verlening en van de oplevering van de opdracht
- 30% na de oplevering.

(Uiteraard zijn andere verdeelsleutels mogelijk)

4.10 EIGENDOMS- EN AUTEURSRECHTEN

Alle door de kunstenaar vervaardigde schetsontwerpen, ontwerpen, maquettes, tekeningen e.d. blijven indien niet anders is overeengekomen zijn eigendom. De bepalingen van de auteurswet zijn hierop van toepassing. De auteurswet is ook van toepassing op het vervaardigde kunstwerk.

Dit houdt voor de kunstenaar in dat het werk zijn geestelijk eigendom blijft. De kunstenaar beslist of zijn werk al dan niet openbaar gemaakt wordt. Zijn werk wordt ook beschermd tegen aantasting, vermindering of misvorming.

4.11 ONDERHOUDSP LICHT

De opdrachtgever c.q. eigenaar heeft tot plicht te zorgen dat het kunstwerk in een goede staat verkeert. Hij dient er dan ook rekening mee te houden dat middelen beschikbaar zijn voor schoonmaakbeurten en eventuele herstelwerkzaamheden.

Wanneer de eigenaar veranderingen aan het kunstwerk wil aanbrengen, het wil verplaatsen of vernietigen moet hij hierover met de kunstenaar in overleg treden (zie auteurswet).

4.12 MELDINGSPLICHT

Voor het goed functioneren van de gemeentelijke procentageregeling is het nodig, onafhankelijk van de te volgen procedure, dat bij de daarvoor verantwoordelijke commissie tijdig de bouwplannen van de gemeente bekend zijn.

In een vroegtijdig stadium kan dan gedachtenvorming plaats vinden over de inschakeling van een beeldend kunstenaar.

Het is dan ook gewenst een zogenaamde 'meldingsplicht' in te voeren.

Er dient een dwingende afspraak te worden gemaakt met de directeur van openbare werken, die in een zo vroeg mogelijk stadium van het bouwplan, waarop de gemeentelijke percentageregeling van toepassing is, burgemeester en wethouders hiervan in kennis stelt en de hoogte van het bedrag mededeelt.

Burgemeester en wethouders stellen vervolgens de afgesproken procedure in werking.

4.13 BOUWVERGUNNING

In een aantal gevallen zal voor het plaatsen van kunstobjecten een bouwvergunning vereist zijn, zeker wanneer het kunstwerken van groot formaat betreft.

Daar hierover geen uniforme afspraken en regels zijn, is het aan te bevelen dat de opdrachtgever zich verstaat met de dienst gemeentewerken of er wel of geen bouwvergunning aangevraagd moet worden.

4.14 MAATREGELEN VAN DE RIJKS- EN PROVINCIALE OVERHEID TER BEVORDERING VAN DE BEELDENDE VORMGEVING IN RELATIE TOT ARCHITECTUUR EN RUIMTELIJKE ORDENING

Rijksoverheid

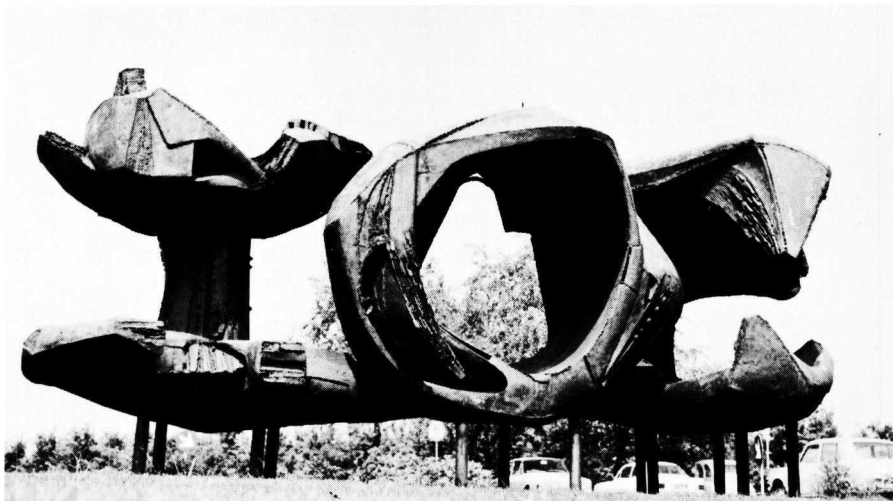
a. Rijksadviescommissie voor beeldende kunst in relatie tot architectuur en ruimtelijke ordening

Deze commissie is door de minister ingesteld met het doel te bevorderen dat de kunstenaars van het begin af aan worden betrokken bij de uitvoering van architectonische en stedenbouwkundige projecten.

Door voorlichting, stimulering en begeleiding tracht deze commissie gemeentelijke en provinciale overheden er toe te bewegen de beeldende kunsten en de beeldende vormgeving op te nemen in nieuwbouw en stadsvernieuwingsprojecten. Indien de minister het advies van de commissie opvolgt en een opdracht verleent op dit terrein, neemt het ministerie veelal de honoraria van de kunstenaars voor zijn rekening, terwijl de uitvoeringskosten ten laste van de opdrachtgever of de desbetreffende gemeente komen.

b. Stuurgroep Praktijkonderzoek Beeldende Kunsten

Doel van het praktijkonderzoek is te onder-

Jan van Eijl, 'water-zon-land', 1965, koper, 6 x 2,5 x 3 m, Emmeloord (landbouwpraktijkschool) (foto: B. Gerritsen, Enschede)

Henk Schuring, speelplaat, 1975, beton, Goor (schoolplein 'Heeckeren')

zoeken welke nieuwe beroepsmogelijkheden voor beeldende kunstenaars aan de bestaande kunnen worden toegevoegd.

Door middel van proefopdrachten met betrekking tot beeldende vorming in relatie tot architectuur en ruimtelijke ordening, beeldende overdrachtstechnieken, culturele werkvormen voor binnen- en buitenschoolse vorming, recreatieve voorzieningen, werksituaties en werkomgeving en dienstverlening verwacht men beleidsrelevante gegevens te krijgen.

Een door de minister ingestelde stuurgroep adviseert over de te verlenen opdrachten en over het algemeen neemt het ministerie de honoraria van de kunstenaars voor zijn rekening. De uitvoeringskosten komen ten laste van de opdrachtgever.

Provinciale overheid

Het provinciaal bestuur van Overijssel heeft in zijn provinciale cultuurnota (nov. 1978) het belang de beeldende kunstenaar in een zeer vroeg stadium van het ontwerp- en bouwproces in te schakelen, onderkend.

Ter stimulering van dit proces heeft de provincie sinds 1979 op de begroting een post opgenomen om een aantal projektsubsidies ter beschikking te stellen voor experimenten in de provincie.

Indien aan de volgende voorwaarden wordt voldaan kan een subsidie worden verleend:

- a. het subsidie wordt verleend aan de organisatoren van experimentele projecten in Overijssel die gericht zijn op vroegtijdige inschakeling van beeldende kunstenaars in een ontwerp- en bouwproces;
- b. de organisatoren moeten zich verplichten van het projekt uiterlijk binnen een jaar na de eerste oplevering van het bouwwerk een verslag uit te brengen en dit aan belangstellenden beschikbaar te stellen;
- c. de ingeschakelde kunstenaar dient op grond van opleiding of ervaring voldoende kwaliteitsgarantie te kunnen bieden;
- d. met de kunstenaar dient uiterlijk binnen drie maanden nadat aan de architect een opdracht is verstrekt of tenminste drie maanden voor de aanvraag om een bouwvergunning wordt ingediend een schriftelijke overeenkomst te zijn aangegaan waarin de wederzijdse rechten en plichten van de organisatoren en de kunstenaar zijn vastgelegd.

5. BEKNOPTE LITERATUURLIJST

- Percentageregelingen in Overijssel, Culturele Raad Overijssel, Zwolle 1974
- Informatiebulletin 9, Raad voor de Kunst, september 1974
- Dialoog kunst en gebouw, voorbeelden uit de praktijk, Bouwcentrum Rotterdam 1970
- Technieken in de Beeldende Kunst, Stichting Kunst & Bedrijf, Amsterdam 1971
- Basistarieven monumentale kunst, BBK, Amsterdam 1969 (een nieuwe versie is in voorbereiding)
- Monumentale kunst in opdracht van de gemeente Den Haag, Dienst voor Schone Kunsten, Den Haag 1976
- C. Blok, Over beoordeling van beeldende ingrepen in de omgeving, Stichting Kunst & Bedrijf, Amsterdam 1977
- Kunst en Omgeving, Staatsuitgeverij 's Gravenhage 1977
- Informatiebrochure 1%-regeling voor het voortgezet onderwijs, Ministerie CRM, Rijswijk 1978
- Nota gemeentelijke percentageregeling voor beeldende kunstopdrachten voor gemeenten in de provincie Friesland, Culturele Raad Friesland, Leeuwarden 1979
- L'art dans la ville et l'art dans la vie (documentation française)
- J.J. Beljon, Twaalf omgevingen, Amsterdam 1976
- B. Hendriks, Plek in uitvoering, Stichting Kunst & Bedrijf, Amsterdam 1972
- Geef kunst de ruimte, beeldende kunst en onze omgeving in Groningen, Friesland en Drenthe, Leeuwarden 1979
- Modelkontraakt voor kunstopdrachten, Stichting Kunst & Bedrijf, Amsterdam 1978
- Het kan anders, een nota over de inschakeling van beeldende kunstenaars bij de totstandkoming van structuur- en bestemmingsplannen, Kunstcentrum Brabant, Tilburg 1978
- J. Leering, Aesthetics of the environment, report for the Council of Europe, 1971
- Experiment in Zoetermeer, de deelneming door beeldende kunstenaars aan stedenbouwkundige processen, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 's Gravenhage 1975